

A civil szervezetek társadalmi szerepvállalásának segítése a környezetvédő szervezetek társadalmi elfogadottságának, hatásának és eredményességének átfogó vizsgálatával és értékelésével

(A tanulmány az NCA pénzügyi támogatásával készült)

Készítette

**Dr. Éri Vilma
és
Dr. Laczó Ferenc**

Budapest, 2005. május 30.

Bevezetés¹

A civil szervezetek a rendszerváltozás óta egyre növekvő szerepet töltenek be a magyar társadalomban. Tevékenységük számos területre kiterjed. Ezek közül a legfontosabbak: a kultúra, a vallás, a sport, az oktatás, a tudományos kutatás, az egészségügy, a szociális ellátás, a környezetvédelem, a településfejlesztés, a gazdaságfejlesztés, a közbiztonság, a jogvédelem, valamint a szakmai, gazdasági érdekképviselés. Többen közülük a társadalompolitika formálását is feladatuknak tekintik és szakmai munkájuk mellett a civil társadalom intézményeiként közvetítenek az állam és a polgárok, illetve a gazdasági hatalom és az állampolgárok között: védelmezik a pluralizmust és a demokráciát, hangot adnak különféle társadalmi érdekeknek és igényeknek stb.

A rendszerváltozás óta a non-profit szervezetek száma megháromszorozódott. A KSH adatai szerint 2003-ban Magyarországon valamivel több mint 53 ezer non-profit szervezet működött. E szervezetek bevétele 731 milliárd Ft (a GDP 5%-s), a teljes és részmunkaidős főállású foglalkoztatottaik száma 2003-ban 76.067 fő és a nem főfoglalkozásúak száma 11.204 fővolt.

Számos jel utal arra, hogy a civil szervezetek számának, gazdasági súlyának növekedésével párhuzamosan elfogadottságuk is növekedett. Nőtt például a civil szervezetek munkáját segítő önkéntesek száma, a szervezetek képviselői bekerültek a különböző állami, önkormányzati tanácsadó testületekbe, egyes vezetőik magas rangú kormánytiszséget kaptak, önkormányzati képviselői helyeket szereztek stb. Megbecsültségükre utal az is, hogy a társadalmi szervezetek működését szabályozó törvény elfogadása után a szektor állami támogatásának az aránya az 1998. évi 21-22%-ról 2003-re több mint 42%-ra emelkedett.

A civil szervezetek tényleges hatásáról, szakmai eredményeiről, társadalompolitikai befolyásoló szerepükről, illetve a civil szférára gyakorolt visszahatásukról mindeddig nem készült tudományos igényű felmérés. A statisztikai felmérések elsősorban e szervezetek számára, földrajzi, szervezeti megoszlásukra, gazdálkodásukra és foglalkoztatási adataikra összpontosítanak. A szép számmal létező adatbázisok képet adnak a szervezetek tevékenységéről, céljairól, kiadványairól stb., de csak közvetve utalnak a szervezetek munkájának szakmai, társadalmi, társadalompolitikai eredményeire, vagy arra, mennyire tekintik partnernek ezeket a szervezeteket az állampolgárok és a döntéshozók.

A civil szervezetek tényleges hatásaira, eredményeire vonatkozó megalapozott információk hiányában az állami, kormányzati döntéshozók nem tudják megítélni, hogy mennyi támogatást, beleszólási jogot érdemes a non-profitoknak adni, mely területeken lehet rájuk jobban támaszkodni. A non-profit szervezeteknek ugyanakkor azért, mert nem tudják saját

¹ A Környezettudományi Központ ezúttal fejezi ki a köszönetét mind az 58 környezet- és természetvédő civil szervezetnek, akik kitöltötték és visszaküldték számunkra a kérdőívet. Külön köszönjük *Farkas Istvánnak* (MTVSZ), *Kocsis Anikónak* (Öko-Régió Alapítvány), *Kovács Bencének* (FOEK), *Petrovickijné Angerer Ildikónak* (Dunaújvárosi Megye Jogú Város Polgármesteri Hivatala) *Török Ágnesnek* (Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség) és *Vay Mártonnak* (Védegylet) nagyon értékes hozzájárulását a kutatómunka sikeréhez.

eredményeiket másokéval összevetni, nem tudják, hogy mi az eredményesebb szervezetek sikerének a titka.

A civil szervezetek társadalmi szerepvállalásának segítése a szektornak 2003-ban 2,4 %-át kitevő 1246 környezetvédő szervezet társadalmi elfogadottságának, hatásának és eredményességének átfogó vizsgálatával és értékelésével foglalkoztunk.

A kutatásunk szempontjából kedvező volt, hogy a Központi Statisztikai Hivatal 2004-ben, 2003-ra vonatkozóan három év után ismét teljes körű adatgyűjtést hajtott végre a nonprofit szervezetek körében. Ennek a teljes körű adatgyűjtésnek az eredménye e kutatás lezárásakor még nem került közzétételre, de az összefoglaló adatokat a KSH már a honlapján megjelentette, másrészt az e kutatáshoz szükséges táblázatokat rendelkezésünkre bocsátották, amelyért külön köszönettel tartozunk.

A KSH által már közzétett, illetve rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint 2003-ban 53.022 civilszervezet működött Magyarországon, s ennek 40%-a, – 21.216 – alapítványi formában, 31.806 pedig ún. társas nonprofit szervezetként. Az alapítványok 60%-a három tevékenységi területhez, oktatáshoz (32%), szociális ellátáshoz (15%), és kultúrához (14%) köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős (25%) és a sportegyesületek (19%), valamint a szakmai érdekképviseletek találhatók a legnagyobb arányban. A civil szervezetek között 2,4 százalékot kitevő 1.246 környezetvédő szervezetek közel 38%-a, 472 szervezet működött alapítványi jogi formában, s 774, valamivel több, mint 62%-uk társas (többségük: egyesületi) formában.

A KSH adatai szerint folyamatosan növekedett a közhasznúvá vált nonprofit szervezetek száma. A közhasznú státust szerzett szervezetek aránya 2003-ban megközelítette a 47, a kiemelkedően közhasznúvá nyilvánítottaké pedig a 8 százalékot.

A hivatalosan működő szervezetek 92 százaléka fejtett ki aktív tevékenységet az év során. Több mint 6 százalékuk működése csak a szervezet fenntartásra korlátozódott, és mintegy 900 szervezet csak névlegesen működött. A szervezetek 90 százalékára volt jellemző a pénzforgalom, 2 százalékuk csak tőkét gyűjtött, mintegy 3.400 szervezet viszont semmiféle pénzügyi tevékenységet nem folytatott.

A legutolsó, 200-es teljes körű felmérés óta, vagyis három év alatt érzékelhetően erősödött a szektor szolgáltató szerepe, ezzel összhangban javultak gazdálkodási mutatói is. A *bevételek* összege meghaladta a 731 milliárd forintot, ami a 2000. évi 495 milliárd forinthez képest folyó áron közel 48 százalékos emelkedést jelent. Ennek ellenére az 500 ezer forintnál kisebb bevételű szervezetek aránya még mindig 45 százalék.

Jelentősen emelkedett az *állami támogatásokból származó források* aránya. A szektor bevételeinek 2000-ben 28 százaléka származott az állami vagy önkormányzati költségvetésből, ez az arány 2003-ra 42 százalék fölé emelkedett. Ezzel párhuzamosan a *magántámogatások* aránya 16-ról 13 százalékra csökkent, a saját források aránya pedig 10 százalékponttal esett vissza. Igaz, a közel 310 milliárdos állami hozzájárulás több, mint felét a

közhasznú társaságok és közalapítványok kapták. Tovább csökkent, de még mindig magas a bevételek fővárosi koncentrációja (63-ról 61 százalékra).

A 30 milliárd forintnyi *külföldi forrásokból* érkező támogatás mind összegében, (másfél milliárd forinttal) mind a szektor bevételeiben képviselt arányában (6-ról 4 százalékra) visszaesett. Az ilyen típusú támogatások közel 60 százaléka külföldi nonprofit szervezettől vagy egyháztól származott.

A szektor 116 milliárd forintnyi (ebből 111 milliárd pénzbeli) *támogatást* nyújtott, az adományok háromnegyede szervezeteknek, egynegyede magánszemélyeknek jutott.

Több mint 10 százalékkal növekedett a szektorban dolgozók száma. A főállásban, teljes munkaidőben *foglalkoztatottak* létszáma meghaladta a 63 ezer főt. További 7 és félezer fő munkájával volt egyenértékű annak a közel 24 ezer munkavállalónak a teljesítménye, akiket a nonprofit szervezetek részmunkaidőben és nem főállásban alkalmaztak. A szektorban mért átlagos, közel másfél millió forintos éves bér, három év alatt 42 százalékkal emelkedett.

2003-ban a szektorban tevékenykedő *önkéntes segítők* száma megközelítette a 400 ezer főt. Az általuk teljesített 34 millió munkaóra körülbelül 16 ezer főállású foglalkoztatott munkaidejének felelt meg. Munkájuk értéke meghaladta a 24 milliárd forintot.

A kérdések, amelyekre választ kerestünk nagyon szerteágazóak. A fő kérdések, amelyekre a vizsgálatunk irányult a következők::

- Milyen missziót vállalnak fel napjainkban a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek? Mely döntési szintekre, a környezetpolitika mely területeire koncentrálnak?
- A környezetvédő civil szervezetek ismertségének, társadalmi elfogadottságának, hatásának, eredményességének felmérése
- Létrejött-e, s ha igen, milyen mértékben a munkamegosztás az állam és a civil szervezetek között a környezetpolitika formálásában, a környezetvédelmi tudat fejlesztésében, a környezetvédelemmel kapcsolatos ismeretek terjesztésében?
- Előmozdítják-e a civil szervezetek a környezetvédelmi szempontok figyelembe vételét a különböző fontos döntésekben?
- Hogyan, milyen mutatókkal mérik (ha mérik) az érintett szervezetek saját eredményességüket?
- Hogyan ítélik meg a szervezetek partnerei – állampolgárok, döntéshozók - a szektor hatását? Mennyire segítik az állami, önkormányzati intézmények, döntéshozók a civil környezetvédők munkáját?
- A sikerek forrása – mely szervezetek sikeresek ezen a téren, és minek köszönhetik a sikereiket? (erőforrások, szervezeti felépítés, külső kapcsolatok, egyének, véletlenek stb. szerepe)

A kérdőíves felmérés tanulságai.

A kérdőíves felméréshez a kutatási jelentés mellékletében található kérdőívet használtuk. Ezt két módon lehetett kitölteni és visszajuttatni hozzánk: egy kb. száz szervezetet tartalmazó címlistánk alapján postai úton küldtük meg száz körüli szervezetnek, s elektronikus úton is ki lehetett tölteni az Internetes honlapunkon található elektronikus kérdőívet, s ezt ugyancsak elektronikusan a külön ehhez a kutatáshoz nyitott civilek@ktk-ces.hu e-mail címünkre visszaküldeni.

Az elektronikus úton kitölthető kérdőívekre a mozgalmi listán hívtuk fel a figyelmet. Bár nem tudjuk, hogy a mozgalmi listán megjelent felhívásunk hány személyhez, illetve szervezethez jutott el, de minkét módszer eredményesnek bizonyult. Ugyanis mind elektronikus úton, mind postai úton megközelítőleg 30-30 kitöltött kérdőívet kaptunk vissza. Az összes kérdőív átnézése és feldolgozása után bizton állíthatjuk, hogy aki kitöltötte, az ezt gondosan tette.

Minden ilyen felmérés esetén felmerül a reprezentativitás kérdése, vagyis hogy a beérkezett és kitöltött kérdőívek alapján milyen megbízhatósággal lehet általános következtetéseket levonni. A kérdőív kitöltésére szóló kérésünk, illetve felhívásunk után néhányan telefonáltak, vagy e-maillt küldtek, közölve, hogy azért nem töltik ki mert, legalábbis szerintük minden ehhez hasonló felmérés, éppen azért mert nem teljes körű, nem teszi lehetővé az egész mozgalomra szóló következtetések levonását.

Nézzük akkor azt a bizonyos reprezentativitást. Magyarországon, mint már említettük valamivel több, mint 1200 környezet és természetvédő civilszervezet van. Ebből közel 40 % alapítványi jogi formában, s valamivel több, mint 60 százalék egyesületi ("társas") formában működik. Az 1200 körüli szervezet közül 58, durván az összes szervezet 5 százaléka töltötte ki a kérdőívünket. Ez végül is megfelelő arány. Az is pozitívumként említhető, hogy azoknak a szervezeteknek kb. egyharmada kitöltötte és visszaküldte a kérdőívet, akikhez eljutattuk.

A kérdőívet kitöltő szervezetek működési hatóköre:

Működési hatókör	%
Nemzetközi, vagy nemzetközi is	10
Országos, vagy országos is	28
Regionális, vagy regionális is	40
Helyi, vagy helyi is	36
Összesen	114

10 nemzetközi, vagy nemzetközi is, 28 %-a országos, vagy országos is, 40 %-a regionális, vagy regionális, 36 %-a helyi a 114 százalék azt jelenti, hogy a szervezetek 14 %-a, azaz 8 szervezet két hatókört is megjelölt.

A kérdőívet kitöltő szervezetek között nagyjából a számarányuknak megfelelően találunk országos, regionális és helyi szinten működő szervezetet. Bár a reprezentativitás a nemzetközi működési körűtől az országos, illetve a regionális szervezeteken keresztül a helyi szervezetek

felé haladva a reprezentativitás csökkenő tendenciát mutat. Ami egészen meglepő volt, hogy az alapítványok, amelyek az összes környezet- és természetvédő civilszervezetek közel 40 százalékát teszik ki, a felmérésünkben alig jelennek meg. Magyarul csúnyán hangzó szakszót használva mélyen alulreprezentáltak. Az összes kérdőívet visszaküldő szervezetnek mindössze 10 százaléka működik alapítványi formában. Ilyen szempontból az adatok aszimmetrikusak.

**A környezet-és természetvédő civil szervezetek tevékenységi területei
(egy szervezet többet is megjelölhetett)**

Tevékenységi terület	A választ adó szervezetek %-ában
Környezetvédelem, vagy környezetvédelem is	72
Természetvédelem, vagy természetvédelem is	60
Egészségmegőrzés, vagy egészségmegőrzés is	4
Állatvédelem, vagy állatvédelem is	20
Tevékenységi terület összesen	156

A fenti táblázatból látható, hogy a környezetvédelmi és természetvédelmi profilt megjelölő szervezetek nagyjából azonos arányt képviselnek. Számunkra meglepően magas azok száma, amelyek állatvédelmi profilt jelöltek meg. Az egészségmegőrzést megjelölő két szervezet nagyjából az országos arányt tükrözi. Ez véleményünk szerint országosan és a mintában is alacsonyabb a kívánatosnál.

A kérdőívek segítségével felmértük a környezet és természetvédő szervezetek humánerőforrás kapacitását. A már hivatkozott KSH teljes körű felmérés szerint a környezetvédő szervezetek 16,4 százalékának, azaz 204 szervezet alkalmaz fizetett munkaerőt, s 164 szervezetnek, a szervezetek 13,2 százalékának van főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottja is.

A szervezetek közel felének egyáltalán nincs állandó alkalmazottja. További 20 százalékának van egy alkalmazottja. Azoknak, akiknek több állandó alkalmazottja van, azok három csoportot képeznek: 4-5 főt foglalkoztatót, 8-10 főt foglalkoztatót és 20-25 főt foglalkoztatót.

A válaszoló szervezetek átlagosan 4 önkéntessel rendelkeznek. A szóródás nagy, van olyan szervezet, amelyik egy önkéntest sem foglalkoztat, s van olyan, amelyik 30-at.

A szervezetek több mint fele (56 százaléka) tagja valamelyik ernyőszervezetnek.

A humánkapacitás fontos fokmérője, hogy a válaszoló szervezetek gyakorlatilag mindegyikében beszélnek legalább két nyelvet, mégpedig az angolt és a németet. Néhány

szervezetben van még franciául, illetve oroszul beszélő is.

Részletes tevékenységi profil

Tevékenység	Részvétel %-ban
Akciók szervezése	75
Saját publikációk	69
Előadások tartása	62
Mások kiadványaiban való publikálás	56
Lobbizás idehaza	48
Törvényjavaslatok véleményezés	40
Kormányzati munkabizottságokban való részvétel	32
Lobbizás nemzetközi fórumokon	24
Átlagos tevékenység megjelölés	4,06

A 4,06-os átlag azt jelenti, hogy a szervezetek átlagosan 4 tevékenységet jelöltek meg. Az nem meglepő, hogy a választ adó szervezetek kereken háromnegyede akciók szervezésével foglalkozik. Az utána következő három tevékenységnek az előfordulási gyakorisága viszont fontos, ha úgy tetszik újszerű információt hordoz. A saját, illetve mások kiadványiban való publikálás, valamint előadások tartása azt jelenti, hogy a környezet- és természetvédő civil szervezetek ezekkel tevékenységeikkel olyan lakossági rétegeket és döntéshozókat is elérnek, akik esetleg az akciókban nem vesznek részt, vagy esetleg még visszatetszést is kelt bennük.

Az, hogy a szervezetek kevesebb, mint fele foglalkozik lobbizással és a törvényjavaslatok véleményezésével, jórészt következik a civilszervezetek belső struktúrájából, összetételéből. A kormányzati munkabizottságokban való egyharmados részvétel, valamint a nemzetközi fórumokon való szervezetek egynegyedének lobbizása igen fontos mutatója annak, hogy a környezet- és természetvédő civilszervezetek esetén komoly szakmai felkészültséggel és tapasztalattal rendelkező szervezetekkel állunk szemben.

Megkérdeztük a szervezeteket, hogy saját magukat sikeresnek tartják-e? A válasz egy kivétellel az igen volt. Ezután azt a kérdést tettük fel, hogy ezt milyen mutatóval mérik. Milyen mutatókkal mérik a szervezet eredményességét? Az általános válaszok mellett a következőket érdemes kiemelni:

Mivel mérik a szervezet tevékenységének eredményességét	Hány szervezet jelölte meg
Sikeres akciók, rendezvények, programok száma, ezeken megjelenők száma	42
Taglétszám, illetve a tagok számának növekedése	17
Honlap látogatottsága, illetve telefonos és személyes megkeresések	17
Sajtómegjelenések száma	14

Önkéntesek létszáma	12
Kiadott könyvek és kiadványok száma, a visszajelzések száma a használhatóságról, eladott kiadványok, szaklap megrendelők száma	12
Kezdeményezett törvénymódosítások elfogadása,	5
Éves árbevétel, alkalmazottak hosszú távú foglalkoztatása	4
Nyertes pályázatok száma	4
Mások által átvett természetvédelmi, szemléletformálási módszerek alkalmazásának mértéke, gyakorisága.	4
A védelem alá vont terület, a megvédett élőhelyek nagysága, visszatelepített egyedek száma,	4
A hulladékudvart használók száma	1
A felfedezett barlangjáratok hossza, nyílt túráink látogatóinak száma, barlangjaink	1
A felnevelt, meggyógyított állatok száma,	1
Összes megjelölés	138

Az összes válaszadó, vagyis 58 szervezetből 16-an erre a kérdésre vagy nem adtak választ, vagy a válaszuk általános volt. Így a 138 válasz 42 a szervezet között oszlik meg, vagyis szervezetenként átlagosan 3,3 választ adtak, amelyik szám meglehetősen reálisnak tűnik.

A tevékenység eredményességi mutató közül azok a szervezetek, amelyek erre a kérdésünkre értékelhető választ adtak, különböző megfogalmazásokban ugyan, de valamennyien megjelölték a "sikeres akciók, rendezvények, programok száma, ezeken megjelenők száma" mutatót. A szervezetek eredményességi mutatói a továbbiakban már érdekes képet mutatnak. Vannak közöttük általunk fontos, de közvetett eredményességi mutatóknak tekintett mutatók, mint például a "taglétszám, illetve a tagok számának növekedése", vagy a „nyertes pályázatok száma”. A viszonylag kis számú megjelölések egyes fontos kérdésekben azt és csak azt jelentik, hogy a válaszadó civilszervezetek között, s természetesen a mozgalomban is vannak egy-egy fontos kérdésre szakosodott szervezetek.

Arra a kérdésre adott, hogy miben nyilvánul meg a szervezet sikere válaszok nagyon gazdagok, talán ez ad legátfogóbb képet a szervezeteknek társadalom számára nyújtott hasznos tevékenységéről, ezért felsorolásszerűen ezeket is érdemes összefoglalni, annak ellenére, hogy érthetően némi ismétlést is tartalmaznak az előző pontra adott válaszokkal: Tehát a válaszok összefoglalása:

A terület jó állapotában tartása, az emberek figyelmének ráirányítása a természet megőrzésének fontosságára, gazdához és a természetbe visszajuttatott állatok száma, használható környezeti nevelési módszertani kiadványok készítése és eljuttatása az oktatási

intézményekbe, pedagógusok környezeti továbbképzése, az együttműködő szervezetek száma, jelenlét a médiában, felszámolt illegális hulladéklerakók, sikeres környezeti nevelési programok, természeti értékek védelem alá helyezése és megőrzése, tudatformálás, vegyszermaradványok, használt elemek és akkumulátorok begyűjtése, az állami szervezetek egyre több alkalommal kéri ki a szervezetek véleményét, a döntéshozók és más partnerek véleményt és javaslatokat kéri és elfogadják, keresik velünk partnerséget és alkalmazzák módszereit, növekvő környezeti tudatosság a lakosság körében, környezetet veszélyeztető beruházások megakadályozása stb

Minek köszönhetik a sikereiket? Erre adott válaszokból a következőket lehet kiemelni:

- **Tapasztalat:** "régóta és folyamatosan csináljuk", szakmai múlt, .
- **Elkötelezettség, megszállottság, elhivatottság:** "dolgozunk mint a bolondok", fiatalos lendület, elszántság, kitartás, aktív tagság és innovatív munkacsoportok. elkötelezett tagoknak
- **Következetesség:** következetes, folyamatos munka,
- **Szakmai felkészültség és igényesség:** szakmai múlt és háttér, magas szintű szakmai felkészültség, országosan elismert szakemberek közreműködése,
- **Szakmai és emberi hitelesség**
- **Az együttműködési készség** szervezett és jól koordinált működés, külső szakértőkkel való együttműködés, (
- **Közvetlen kapcsolattartás a célközönséggel**, jó kapcsolatok, az embereket konkrétan érintő problémák megjelenése a tevékenység során, szoros kapcsolat a lakossággal
- **A politizálás elkerülése**
- **Helyileg hiánypótló tevékenységet végzünk**
- **Közel állunk a célcsoportokhoz**
- **A többi regionális szervezettel való összehangolt tevékenység,**
- **Partnerségre alapozott munkamódszernak, kiszámíthatóságnak, új útkeresési módszereknek, jó kommunikációnak**

Miben kellene fejlődniük, kérdésre adott válaszok voltak a legösszefogottabbak, legcélirányosabbak. Ebből kiderül az is, hogy mi az egész civil mozgalom, mind a környezet- és természetvédő civil szervezetek továbbfejlődésének legnagyobb akadályai.

- adminisztratív ügyek és az érdemi munka vitelére **állandó vagy részfoglalkozású alkalmazottak biztosítása,**
- **technikai felszerelés,** működés szélesítéséhez iroda kellene **iroda működtetése,** anyagi lehetőségek nincsenek, saját iroda nyitása, a szabályos hivatali működés hiánya,

- **adományszervezés, anyagi függetlenség** a kormányzati pénzeztől, pályázatokon kívüli bevételi források hangsúlyosabbá válása, a pályázati lehetőségek jobb kihasználása, Pályázati lehetőségek jobb kihasználása pályázatok írásában, támogatók szerzésében,
- **aktív tagok toborzása**, tagok bevonása a programjainkba, találni olyan személyeket, akikre bátran rá lehet bízni egyes programokat, szakmailag felkészült aktivisták számának növelésében
- **hálózat építés**, még több szervezet bevonása, **nagyobb társadalmi bázis** megteremtésében és megtartásában, lakossági kapcsolattartás
- **szervezettség fokozása**, összeszedettebben, tudatosabban kellene szervezkednünk
- további **külső szakértők bevonása**,
- **nagyobb lakossági ismertség**, kommunikáció, lobbizás, kommunikáció kifelé ("PR"), marketing, kiadványterjesztés
- **újabb programok szervezése**, több rendezvényt szervezni, nemzetközi lobbizás,

Ha egy mondatban akarjuk összefoglalni az arra adott kérdést, hogy miben kellene fejlődniük, más megfogalmazásban mi **a továbblépésük legnagyobb akadály**a akkor azt mondhatjuk, hogy **az intézményesültség hiánya, vagy nagyon alacsony foka.**

Sikerességek a civilszervezetek szerint

Az 58 válaszadó közül néhányan egyáltalán nem neveztek meg általuk sikeresnek tekinthető szervezetet. Azok, akik megjelöltek azok összesen 22 szervezet említettek. Egy szervezet maximum három szervezetet jelölhetett meg. Zárójelben az előfordulási szám:

I. Magyar Madártani Egyesület (16),

II. Levegő Munkacsoport (14),

III. Humusz (10), Védjegyet (10), Greenpeace (10),

IV. WWF Magyarország (8),

V. Életfa Környezetvédő Szövetség, (6), E-Misszió (6), Hulladék Munkaszövetség, (6), Nimfea, (6),

VI: Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesület (5),

VII. Csemete (4), Hatvani Környezetvédő Egyesület (4), MTSZ (4),

VIII. Egy-két szavazatot kapott még (ezek abc sorrendben): Civilek a Zengőért, Energia Klub, Kötháló, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért, Ökotárs Alapítvány, Reflex, Rügyecskék és a Zöld Fiatalok.

Valójában nincs szándékunk kommentálni az elismertségi „szavazás” eredményét. Azért nem, mert erre a kérdőív kitöltésében önként résztvevőktől vártuk, illetve kaptuk meg a magyarázatot. Annyit azért megjegyzünk, hogy az a szervezet, amelyik erre listára egyáltalán felkerült, elismerést jelent számára, hiszen a szavazatokat azoktól a szervezetektől kapta,

amelyek velük egy ügyért dolgoznak, s munkájukat valóban ismerhetik. Mint ahogy a magyar politikai életből is lehet példát venni, azt gondoljuk, hogy itt is a szervezetek összeteljesítménye és nem az egyes szervezetek egyes esetleg kiemelkedő személyiségeinek a teljesítménye volt a meghatározó.

A szavazás megalapozottságát mi sem mutatja jobban, mint a "Miben nyilvánul meg a sikerük?" kérdésre (s a következő kérdésre) adott válaszok: Ezeket a válaszokat kategorizálás nélkül felsorolásszerűen közöljük. Ezek így magukért beszélnek:

Következetes, hatékony szakmai munka, jó kommunikáció, igényes kiadványok, sikeres továbbképzések, média megjelenés, célokkal összhangban lévő programok, professzionális munka, sikeres országos kampányok, média megjelenés, dinamikus fejlődés, anyagi függetlenség, széles aktivista bázis, a maguk szakterületén jól teljesítenek, szakmai tudáson alapuló figyelemfelkeltő munka, régóta működnek, olyan feladatot látnak el, amelyet az állami szervek nem tudnak, az oltalmukba vett értékeket sikerült megvédeniük. Ismertség és elismertség, szakmai elismertség, társadalmi támogatottság, bizonyos témákban való alapos elmélyülés, jó média visszhang, szakmai megbecsültség, lelkesedés.

Továbbá: vállalják a konfrontációt, és végig viszik a harcot, szakmai felkészültség, világos célok, szakmai igényesség, elkötelezett tagság, jól szervezett csapat, a tagok kezdeményező képessége és aktivitása, jó érdekérvényesítő képesség, munka, munka, munka, csoportmunka, belső kohéziós erő, értékelt szemlélet, komoly szakértői bázis, értelmiségiek támogatása. Ismertség, támogatók széles köre, anyagi biztonság, önállóság, szaktudás, kreativitás, lendületesség, kemény munka, kitartás, professzionalizmus, széleskörű támogatottság, jó szakemberek, kapcsolatok, hiteles munka, kézzelfogható eredmények,

Egy 5-ös skálán kellett jellemezni azt, hogy a kormányzati szervek, regionális szervek, önkormányzatok, civil szervezetek és a lakosság mennyire ismerik a tevékenységüket. A skála a nem ismerik, illetve nem célunk, hogy ismerjék-től (erre kellett 1 pontot adni) a jól ismerik-ig terjedt (Ez ért 5 pontot.) A kapott eredmény összegezését tartalmazza a következő táblázat:

A civil szervezetek ismertségi foga

A szervezet megjelölése	Átlagos értékszám
Kormányzati szervezetek	2,6
Regionális szervezetek	3,2
Önkormányzatok	3,6
Civil szervezetek	4,0
Vállalkozók	3,9
Lakosság	3,3

A táblázat eredményeinek értékelése: a civil szervezetek szerint a kormányzati szervezetek ismerik a legkevésbé a munkájukat. Az ismertségi skálán kormányzati szervezeteket a regionális szervezetek követik. Meglepő, hogy a civil szervezetek szerint a lakosság is csak

közepesen ismer őket. A civil szervezetek ismertségi skálájának élén az önkormányzatok, a vállalkozók (ez némi meglepetés) és a listát a többi civil szervezet vezeti.

Milyen eszközökkel kíván hatni az alábbi szervezetekre

Szervezet megnevezése	Eszközök megnevezése					
	Részvétel munkabizottságban	Részvétel pénzosztó bizottságban	Oktatás, tréning	Szaktanácsadás	Publikációk	Figyelemfelkelő akciók
	A válaszok gyakorisága					
Kormányzati szervek	24	2	4	18	21	22
Regionális szervek	16	6	8	14	18	21
Önkormányzatok	16	4	4	24	20	21
Civilszervezetek	12	2	16	10	16	22
Vállalkozók	4	0	12	18	16	24
Lakosság	4	0	18	6	28	36
Átlagszám	12,7	2,3	10,3	15,0	20,0	24,3

Arra a kérdésre, hogy átvállalnak-e a környezet- és természetvédő civil szervezetek állami feladatot 3 szervezet nem válaszolt. A fennmaradó 55 szervezet közül 12 nemmel válaszolt. Az igen válaszok száma 43.

Ha igen, milyeneket? kérdésre adott válaszok:

Általánosabb válaszok: természetvédelem, oktatás, valós információk közlése, vidékfejlesztés, szaktanácsadás, lakossági szemléletformálás, tanácsadás, törvények kommentálása, oktatás, tudatformálás, a jövő nemzedékek képviselője, különböző felvilágosító, környezeti nevelést célzó kampányok, természeti értékek feltárása és őrzése, környezeti ártalmak megakadályozása, felszámolása

Konkrét válaszok: ipari létesítmények (civil) kontrollja, közösen a polgármesteri hivatalokkal, veszélyes hulladékgyűjtési akció, sérült, illetve gondozásra szoruló hazai vadállatok nevelése, gyógyítása, kóbor állatok befogadása, pedagógus továbbképzések tartása, erdei iskolai módszertani anyagok készítése és terjesztés, hulladékkezelés, erdő-felújítási munkák, környezeti nevelés általános- és középiskolásoknak (rendszeresen nemzetközi információcsere/ismeretterjesztési programok, versenyek), szemléletformáló rendezvények (fórumok, kiállítások, rendezvénysorozat) a lakosoknak, illegális hulladék lerakók feltérképezése és felszámolása, környezetvédelem, természetvédelem oktatása. barlangbejáratok biztonságosabbá tétele, lezárása, a barlangok vízminőségének védelme, oktatás túravezető képzés, továbbképzés, megyei környezetvédelmi program koordinálása, hazai és nemzetközi szakpolitikai rész kérdések feldolgozása és szakmai, társadalmi képviselője, megvitatása (pl. vidékfejlesztés természete, VTT, folyó és vízgyűjtő gazdálkodás társadalmi vitája.), kiemelt jelentőségű erdőtársulások, területek, fajok védelme és rehabilitációjuk.

Ezek a környezet-és természetvédő civil szervezetek sokrétű és társadalmilag hasznos tevékenységekből a kérdőívünkre válaszoló szervezetektől kapott tájékoztatók fontos információt adnak.

Ami a környezet- és természetvédő civilszervezetek kapcsolatrendszerét illeti, a legszembevetőbb az, hogy a legtöbb partnerszervezet a környezet- és természetvédő civilszervezetek köréből kerül ki. Ennél lényegesen kevesebb szervezetet jelöltek meg a hazai egyéb szakmai (tehát nem NGO, vagy nem környezet- és természetvédő NGO-k) köréből. A nemzetközi kapcsolatok kifejezetten szegényesek, annak ellenére, hogy, legalábbis ez derült ki ebből a felmérésből, ennek nem lennének nyelvtudásbeli akadályai. Ez is mutatja, hogy **a hazai környezet- és természetvédő szervezetek befelé fordulók.**

Mit kellene tenniük a környezetvédő civil szervezeteknek a nagyobb környezetpolitikai befolyás érdekében kérdésre adott válaszok fejezik ki talán legösszefogottabban a vizsgált szervezetek véleményét a hazai környezeti állapotokról, s az ebben játszható nagyobb szerepükről. A válaszok ebben az esetben is sokrétűek voltak, ezért érdemes gyakorlatilag szó szerint felsorolni őket.

- még jobban, "hangosabban" kéne véleményünket kinyilvánítani, "tökösebb" fellépés
- nagyobb befolyást szerezni szakmai területen,
- jobb kommunikáció, nagyobb szakmai felkészültség,
- etikus, elvszerű kompromisszumkészség,
- megtalálni a hatékonyabb lobbizás, a döntéshozók hatékonyabb (személyes) befolyásolásának útjait, módjait,
- szervezettség fokozása és szélesebb alapokra helyezése, szétaprózottságból fakadó nehézségek mérséklése jobb információáramlással.
- a szakmaiság érvényesülésének fokozása a "megélhetési környezetvédők" gyakori demagógiájával szemben,
- tudatosan össze kéne fogni, de ez források nélkül nem megy
- színvonalasabban és hatékonyan kommunikálni, mind a médiában, mind a saját kiadványokban, rendezvényeken közérthető, világos üzenetek.
- esztétikus, letisztult igényes stílus.
- munkamegosztásban dolgozni, aki akciózik, az nem biztos, hogy hiteles a döntéshozók számára.
- a társadalmi elfogadottság növeli a politikai fontosságát is a témának, parlamentben illetve az EU szerveinél lobbizniuk, sajtómunkát végezniük,
- körültekintőbben, finomabban fogalmazni indítványainkat, időnként finomítani a stíluson (nem a tartalom!),
- a lakosság minél szélesebb rétegeinek megnyerésére kell törekedni,

- rendszeres szakmai összejövetelek tartása, a nagyobb feladatok megoldásában egymás erőteljes támogatása, minél több közös tevékenység. nagyobb összefogásra lenne szükség
- el kellene érni, hogy ne csak a nagy szervezetek, hanem a vidéki kis szervezetek véleményét is kikérjék
- szakmai felkészültség erősítése, hatékony meggyőzési technika alkalmazása, társadalmi mozgósító képesség erősítése.
- ötvözni szükséges az érzelmi és értelmi (szakmai) érveket a meggyőzési technika alkalmazása során, lobbizni, komolyabb, szakmai alapokon nyugvó munkát végezni,
- több pénzt szerezni, jobb médiamunka.
- médiában járatos szakemberek, sajtóreferensek alkalmazása

Mi akadályozza a környezetvédő civil szervezeteket a nagyobb környezetpolitikai befolyás elérésében?

- kormány és nemzetközi nagytőke szövetsége,
- politikai befolyással bírók, pénzsóvárság, kapzsiság határtalan és szemérmetlen uralma,
- negatív előítéletek, hivatalos szervek, hatóságok részéről a környezetvédő civil szervezetekkel szemben.
- a politikusok négy évben (választási ciklusban) gondolkoznak, a környezetvédők pedig hosszabb távon. környezeti döntések gazdasági előnyei csak évek múlva jelentkeznek.
- A politikusok nem vállalják fel a környezeti szempontokat, mert azok képviselője rövid távon hátrányos, a bukáshoz vezethet,
- a szervezeti diverzitás pozitívnak tekinthető, de jelenleg az érdekérvényesítésben hátrány
- A szervezettség fokozása és a képviselői szakmaiság növelése nagyobb befolyást tesz lehetővé.
- a szűkös források,
- a kevés hiteles környezet- és természetvédő, szervezet
- néhány "megélhetési" zöldszervezet káros hatásának leküzdése.
- a vállalatok eredményes PR és lobby tevékenységével szembeni hatékony fellépés megtalálása
- a szervezetek egyéb feladatokkal vannak terhelve, a végeken harcolnak, gyakorlati tevékenységekbe merülnek, dolgoznak és nem bizottságokba járnak, ezen változtatni kellene,
- túlterheltség, a környezeti ügyeken kívüli dolgok iránti közömbösség (pl. a gazdatüntetés idején nem ismerték föl, hogy egy hajóban evezünk a gazdákkal)
- a valós kormányzati akarat hiányosságai. az, hogy nincs igazi társadalmi tömegbázisuk
- multinacionális nagyvállalatok, politikai érdekszférák összefonódásának leleplezése

- a törvényi hátterek és a pénz hiányának felszámolása,
- a társadalom túlzott átpolitizáltsága,
- a gazdasági szféra túlereje,
- a lakosság felvilágosulatlansága,
- nagyobb összefogásra lenne szükség-el kellene érni, hogy ne csak a nagy szervezetek, hanem a vidéki kis szervezetek véleményét is kikérjék,
- sok esetben csak az érzelmi alapon történő fellépés, s a szakmaiság, az alternatív javaslatok felvetésének hiánya hitelteleníti a "zöldeket", különösen, ha a közvetítő személy nem hiteles és meggyőző a célközönség számára,
- a pénzhiány, szakmai hozzáértés hiánya (keverik a természetkedvelőt, a természetvédővel, az egyiket egyetemen tanulja az ember, a másik belülről jön), globalizáció (a tőke ellenérdeke)

Az interjúk, illetve műhelyviták során szerzett tapasztalatok:

Az első és legfontosabb, hogy nem lehet homogén szervezetekként kezelni a környezetvédő civil szervezeteket. Vannak nagy, országos szervezetek, s vannak regionális helyi kérdésekkel foglalkozó szervezetek. És olyanok, amelyek egy-egy kérdésre specializálódtak. Ez utóbbi szervezetek, minthogy egy szűk kérdést fognak át, sokkal mélyebbre hatolnak és teljesen más módszereket alkalmaznak.

Az a kérdésre adott válaszokból, hogy a civil szervezetek a környezetpolitika milyen széles spektrumát fogják át, a vizsgálat során az derült ki, hogy gyakorlatilag a teljeset. De ma Magyarországon nem minden szervezet a neki leginkább megfelelő kérdéssel foglalkozik. Ez az oka, hogy sok szervezet nem találja meg a helyét és a feladatkörét. S nem ismerte fel a világ kihívásait, amellyel foglalkozni kell. Ezek a szervezetek bennmaradtak egy olyan problémakörben, amelyen a világ mára már túllépett. A legutóbbi OT is megmutatta, hogy még mindig túl sok szervezet foglalkozik a hagyományos természetvédelemmel, amelyik a jelenlegi formájában meglehetősen hamvába holt és képtelen nyitni a vidék és területfejlesztés felé. Illetőleg nem bírja megtalálni azt a célcsoportot, illetve témát, amelyre szükség lehet. S tevékenységük egy projektgyártási folyamattá degradálódik.

A Független Ökológiai Központ éppen arra jó példa, hogy korábban a klasszikus környezetvédelmi témákkal foglalkozott, de az utóbbi években nyitott a terület és vidékfejlesztés irányába. Ha a nyugati országok környezetvédő civil mozgalmainak a helyzetét nézzük, akkor azt kell megállapítani, hogy a magyar szervezetek nincsenek nagyon lemaradva tőlük. A nyugati szervezetek is csak az utóbbi években kezdtek elmozdulni a klasszikusnak tekinthető környezetvédelmi témáktól a szakpolitikai témáknak tekinthető területek irányába. Ebbe az irányba kellene erősíteni a magyar szervezeteknek is, vagyis ott lenni azokon a területeken, ahol környezetvédelmi témák felmerülnek.

A regionális és helyi szint inkább végrehajtási szint, míg az országos az inkább döntési szint. Az országos szervezetek részben szakmai szervezetek, részben esernyőszervezetek. Ez utóbbi szervezetek megpróbálnak hatást gyakorolni a jogszabályalkotásra. Van azonban egy másik újabb vonulata a környezetvédő civil szervezeteknek, amikor a tevékenységük horizontját kitágítják. Erre a legjobb példa, amely a vitát belső vitát váltott kim a környezetvédő civil szervezetek részvétele a gazdatüntetésben, illetve a gazdatüntetés támogatása. Természetesen ennek is van köze a környezetvédelemhez. Hiszen a gazdák rákényszerülnek környezetkárosító tevékenységre. Az a felismerése néhány környezetvédő civilszervezetnek, hogy oda kell állni a gazdák mellé, ez a problémák széleskörű kezelését mutatja. Ez inkább abba a felismerésbe sorolható, hogy a környezetpolitikát integrálni kell a szakpolitikákba.

A környezetvédők jelen vannak a legkülönbözőbb döntési szinteken. Önkormányzatoknál, megyei fórumokon, regionális és országos szinteken. Az EU szinten a jelenlétük még nem megfelelő. Több európai szervezetben vannak ott más országokkal együtt tagszervezetként, de olyan európai szervezetet nem sikerült létrehozni, amelynek a pólusa a Közép és Kelet-európai régió lenne.

Döntési szintek kérdése ugyan megemlítésre került, de regionális szinten és minisztériumi szinten, de az országgyűlés komolyan nem került szóba. Vajon mi ennek az oka? A vizsgálatból kiderült, hogy ma már például a parlamentben nem is érdemes lobbizni? Ennek a magyarázata az, hogy „a jobb, ha nem ártjátok bele magatokat”-tal sikerült mindenkit elriasztani ettől, s a civil szervezetek ma már valóban távol tartják magukat, ha úgy tetszik a legfontosabb döntési szinttől, az országgyűléstől. A másik fontos szempont, hogy amikor nagyon kicsi a kormánypártok többsége a parlamentben az igazi kérdések nem is ott dőlnek el, mert a kormánypártok nem kockáztathatnak meg egy esetleges kudarcot. A területfejlesztési törvénynél lehetett látni, hogy a megyei vezetők nem a parlamentben, hanem a minisztériumnál lobbiztak. Ha mondjuk 60 százalékos többség lenne, akkor nem lenne ilyen nagy pártfegyelem.

A Környezetvédelmi Minisztérium partnerként kezeli a környezetvédő civilszervezeteket, a mozgalmat amolyan háttér országaként használja. De kérdés, hogy például a KvVM-nak mennyire van a beleszólása például az agrár-környezetvédelmi kérdésekbe.

A felmérésből az is kiderült, hogy létezik valamiféle munkamegosztás a civil szervezetek között. Vannak kifejezetten érdekérvényesítő szervezetek, vannak egy-egy szakkérdésre szakosodott szervezetek, és vannak agytröszt jellegű szervezetek. Az érdekérvényesítő szervezeteknek szükségük van bizonyos kérdésekben más szakmai kérdésekre szakosodott szervezetek segítségére, de az a rendszer igazából még nem alakult ki Magyarországon. Tehát nincsenek ma még Magyarországon olyan erős szakmai szervezetek, mint néhány fejlett országban. A think-tank típusú szervezetek sem mondhatnak le az érdekérvényesítés, „lobbizás”-ról, hogy ezt átengedhetnék egy másik az ő érdekükben és képviselőjükben eljáró szervezetnek. De ez fokozatosan ki fog alakulni. Éppen az agrár-környezetvédelem jó példa erre.

A munkamegosztást nálunk leggyakrabban a kényszer szüli. Van olyan szervezet, amelyik régi szervezet, s kezd olyanná válni, hogy komoly kormányzati megrendelésekre dolgozik, de az ún. akciókban kevésbé, vagy egyáltalán nem vesz részt. Nem írnak alá mindent, de együttműködnek más inkább mozgalmi jellegű civilszervezetekkel, ők adják a kutatási háttérét a munkának. Az, hogy ilyen szervezet kialakulhat nemcsak személyi feltételei vannak, hanem az is kell hozzá, hogy kormányzati oldalról legyen igény ilyen munkára és főleg legyen pénz hozzá.

A regionális szervezeteknek is fel kell vállalniuk országos szintű lobbizást, s jó lenne, ha ebben komoly segítségre számíthatnának. Tudatos munkamegosztásról nem lehet beszélni az élet alakítja ki, s ezek jelenleg még inkább alkalmoszerűek. Azt tudomásul kell venni, hogy egy adott szervezet vezetőjének van egy imázsa. S el kell dönteni, hogy ebbe mi fér bele. ”Ha például egyik nap odaláncolnám magam egy fához és másnap megjelennék a területfejlesztési tanács ülésén, nagyon furcsán néznének rám”. Legalább egy kis időnek el kell telnie a két Ez úgy oldható fel, hogy együttműködnek a szervezetek ismerik egymás tevékenységét és ajánlják is egymást.

Az egyes szervezeteknek olyanban is meg kell jelenniük, véleményt kell nyilvánítaniuk, amelyhez igazából nincsen kapacitásuk. Ezekhez szükség lenne munkákat megrendelni, de ehhez nincs forrásuk. De ha felépül egy szervezeti együttműködés, akkor ez a kérdés megoldható. Más szervezeteknél meg az a problémánk, hogy elkészül egy anyag, s bekerül a fiókba, mert arra nincs kapacitás, hogy eljuttassuk a sajtóhoz, a döntéshozókhoz.

Arra a kérdésre adott válaszokból, hogy mely szervezetekből lesznek érdekérvényesítő szervezetek a következő válaszokat kaptuk: Nagyon fontos, hogy legyen egy integráló személy. Régebben alakult szervezetek helyzeti előnyben vannak. Sok esetben a hagyományos mozgalmi tevékenységet elnyomja a szakmai tevékenység. Az ideális egy profi lobbizó-szervezet lenne.

Az érdekérvényesítő szervezeti létehez kell egy bizonyos elkötelezettség, stressz-tűrő képesség. Elviselni azt, hogy nem vagyunk piaci szereplők, nem vagyunk állami szerv. De szeretni is kell, nemcsak elviselni ezt a munkát. Természetesen kellene bizonyos személyi adottságok is. Vannak klasszikus vezetők, akik elég hosszú ideje azok. Ilyen vonatkozásban nincs nagy mozgás a mozgalmakon belül. Vagyis mindenképpen van egy történetisége a dolognak. Ha egy vezető nem tud megújulni, akkor maga szervezet mozog le-föl.

Az a személy, aki a szervezet képviseli, mindenki azzal akar együttműködni, azzal akar tárgyalni. Ez óriási kapacitást igényel, s a tapasztalat szerint egy egy-vezetőjű szervezet hosszútávon nem is működőképes. Az a szervezet, amelyiknek két-három vezetője van, bizonyos szempontból előnyösebb lehet, de erre nincs igazán jó példa még. Vannak markáns vezetők, de mellettük másoknak nehéz megélni.

A véleménynyilvánítók szerint a mozgalom egységessége meglehetősen kérdéses. A mozgalmi levelezőlistán szereplők viszonylag egységesek. Vannak viszont olyan szervezetek, amelyek abszolút nincsenek képben. Az egységesebb fellépés érdekében szakmai egyeztetéseket kellene végezni. Több kérdésben le kellene folytatni a vitákat. Erre az OT nem alkalmas. Addig amíg mindig túl sokan vannak azok a szervezetek, akik csak azt tudják mondani, hogy nem, az rengeteget árt azoknak a szervezeteknek, akik komoly, megalapozott munkát végeznek.

Felmerül az igény több szervezet részéről, hogy ne csak a többi zöld szervezettel működjenek együtt, hanem más szakmai szervezetekkel is. A zöldszervezetek közötti együttműködés mára fárasztóvá vált. A levelezőlistán való levelezgetés, sokszor eredmény nélküli. Vannak akik úgy látják, hogy mára az zöldmozgalom erkölcsi mocsárba süllyedt, amelyből kilábalni nehéz. A vidéki szervezeteket sokszor egyszerűen semmibe veszik "Te csak egy kis vidéki szervezet vagyok"-kal intézik el őket.

WWF és a Védegylet között például nagy vita bontakozott ki a gazdatüntetéssel kapcsolatban, de ez nem volt látható a többi zöld szervezet számára. Ez is arra utal, hogy a zöldszervezetek működésében tapasztalható egy befelé fordulás.

Néhány példa a sikeres akciókra: A civil szervezetek egységes fellépése a Zengő kapcsán megteremthető volt, mert az egy jól definiálható természetvédelmi probléma volt. Több példa is van arra, hogy vidéki szervezeteknek sikerült környezetkárosító beruházást megfűszerezniük. Környezetvédelmi érdekében történt fellépés összekovácsolta a helyi közösséget. A siker záloga több esetben az volt, hogy a civilek sokszor felkészültebbeknek, tájékozottabbnak bizonyultak, mint az állami apparátus emberei. Ez leginkább abból következett, hogy a civilszervezeteknek jobb a nemzetközi kitekintésük.

Általános volt a vélekedés, hogy a civilszervezetek minél több állami feladatot vállaljanak át. Ilyenek lehetnek például az NKP2-ben megjelölt feladatok teljesítés.. A civil szervezetek esélyesek a versenyszféra vállalkozásaival szemben, mert sokkal költséghatékonyabban tudnak dolgozni, vagyis az egyes feladatokat olcsóbban el tudják vállalni és jó minőségben elvégezni. Fontos lenne azt megoldani, hogy a civil szervezetek kapjanak rendszeres tájékoztatót a lehetőségekről, mert a civilszervezetek többsége nem tud ezekről. Valószínű a mozgalomnak is kellene valamit tennie, hogy a nem civil szervezetek számára kiírt pályázati lehetőségekről is tudomást szerezzenek. Szükséges lenne olyan kutatásra is, amelyben megvizsgálánk, a civil szervezetek milyen ún. vállalkozási feladatokat látnak el.

Néhány vélemény a civil szféráról állami és önkormányzati tisztségviselők szemével:

A helyi környezetvédő civil szervezetek sok esetben jó szándékú laikusokból állnak. Amikor szükség van rájuk jönnek segíteni, legyen ez várostakarítás, vagy ehhez hasonló. A határozattervezeteket megküldik számukra, s időnként meghívják őket egy-egy ülésre. Vannak olyan kérdések, amelyekben hallatják a hangjukat. Nem összpontosítanak egy-egy kérdésre, mindegyiknek van egy vesszőparipája. Nehezíti a dolgukat, hogy a lakosságot nehéz mozgósítani, meg nem is értenek hozzá. Igazán eredményesek akkor tudnak lenni, ha maguk mögé tudják állítani a lakosságot.

A "jó szándékú laikus" helyi civil szervezetek, néhány esetben kifejezetten professzionális szervezetként is tudnak működni. Ezt példázza, hogy különféle egyetemi tanszékekről szereznek be szakvéleményeket.

A régiók tanácsához kapcsolódóan működnek a területfejlesztéssel is foglalkozó szervezetek civil fóruma. A civil egyeztető fórumoknak régióként nagyon eltérő a taglétszáma. Van olyan régió, ahol 4, van olyan, ahol 51. Ezek között vannak a környezet-és természetvédő szervezetek. De csak olyanok, amelyeknek van közük a területfejlesztéshez. A civilszervezetek munkabizottságokba is delegálhattak szavazati joggal személyeket.

Élhető környezet, életminőség javítás, versenyképesség. Ehhez létrehoztak egy virtuális hálózatot, vagyis Interneten keresztül folyik a munka. Havonta, másfél havonta folyik a munkaanyag államigazgatási munka. A civil szervezetek letölthetik az anyagot véleményezhetik, visszaküldhetik. S a véleményük beépül a stratégiai tervbe.

A szervezetek közül általában többen nem vesznek részt az üléseken, s a formális működés és döntéshozatal akadozik. Amiben igen aktívak voltak az ivóvíz program megvalósítása. Az

Észak-alföldi régióban például M3-as nyomvonalával kapcsolatos vitákban nagyon aktívan vettek részt. A másik a Vásárhelyi terv kidolgozása, és megvalósítása, amelyben a civil szervezetek aktív szerepet vállaltak.

Önkormányzati tisztségviselők szemszögéből nézve a civil szervezetek felkészültsége igen változatos képet mutat. Van közöttük néhány nagyon jól felkészült. (Itt több regionális szinten működő civil szervezet neve is példaként elhangzott. Ezek valamennyien országosan is ismert és elismert szervezetek.) Vannak olyanok is, akik, csak akkor aktivizálják magukat, ha pénzt látnak.

A regionális szinten működő aktív civilszervezeteknek, pontosabban a legaktívabb tagjaiknak általában van egy vállalkozásuk is, vagy részt vesznek valamilyen vállalkozásban is.

A civil szervezetek nagyon ritkán pályáznak a regionális szinten kiírásra kerülő pályázati lehetőségekre, Különféle címen lehet pályázni, de csak kivételként pályáznak. A legnagyobb akadály, hogy ezek a projektek utófinanszírozottak, és a kisebb szervezetek, nem tudják megelőlegezni a pénzt. A környezetvédő civil szervezetek is ebbe a kategóriába tartoznak. Konzorciumi tagként tudnak ilyenekben inkább részt venni.

A civil szervezetek befolyásukat leginkább a tervezési szakaszban tudják érvényesíteni, hogy a ügyek milyen irányba menjenek el. A stratégia kialakításánál lehet leginkább érvényesíteni a környezetvédelmi szempontokat, s itt lehet a környezetvédő szervezeteknek jelentős szerepe. S ebben a tervezési folyamatban egyenrangú félként vannak kezelve.

Általánosságban elmondható, hogy a regionális tanácsok nem örülnek a civilek részvételének. A kistérségi tanácsokban kifejezetten akadályozzák a részvételüket. A regionális tanácsok még csak-csak befogadják őket, de a kistérségi tanácsok kifejezetten idegenkednek ettől. Azonban a regionális tanácsok ülésein a megyei és a megyei jogú városi vezetők vannak rendszeresen jelen. A többi delegált csak helyel-közzel jelenik meg. S sajnos éppen a rendszeresen jelenlévő megyei és megyei jogú városi vezetők azok, akik nem nagyon fogadják el partnerként a civilszervezetek.

* * *

FÜGGELÉKEK

A nonprofit szervezetek száma és megoszlása településtípus szerint, 2003

Településtípus	Alapítványok		Társas szervezetek		Összesen	
	száma	megoszlása, %	száma	megoszlása, %	szám	megoszlás, %
Főváros	6 407	30,2	7 059	22,2	13 466	25,4
Megyeszékhely	4 879	23,0	7 016	22,1	11 895	22,4
Többi város	5 807	27,4	8 528	26,8	14 335	27,1
Község	4 123	19,4	9 203	28,9	13 326	25,1
<i>Összesen</i>	<i>21 216</i>	<i>100,0</i>	<i>31 806</i>	<i>100,0</i>	<i>53 022</i>	<i>100,0</i>

A nonprofit szervezetek száma és megoszlása tevékenységcsoportok szerint, 2003

Tevékenységcsoport	Alapítványok		Társas nonprofit szervezetek		Összesen	
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	szám	megoszlása
Kultúra	2 879	13,6	2 831	8,9	5 710	10,8
Vallás	1 233	5,8	190	0,6	1 423	2,7
Sport	1 073	5,1	5 935	18,7	7 008	13,2
Szabadidő, hobbi	513	2,4	8 032	25,1	8 545	15,9
Oktatás	6 814	32,0	759	2,4	7 573	14,3
Kutatás	607	2,9	541	1,7	1 148	2,2
Egészségügy	1 915	9,0	503	1,6	2 418	4,6
Szociális ellátás	3 130	14,8	1 418	4,5	4 548	8,6
Polgárvédelem, tűzoltás	106	0,5	736	2,3	842	1,6
Környezetvédelem	472	2,2	774	2,4	1 246	2,4
Településfejlesztés	1 236	5,8	1 768	5,6	3 004	5,7
Gazdaságfejlesztés	290	1,4	725	2,3	1 015	1,9
Jogvédelem	108	0,5	574	1,8	682	1,3
Közbiztonság védelme	334	1,6	1 368	4,3	1 702	3,2
Többcélú adományosztás, nonprofit szövetségek	46	0,2	726	2,3	772	1,5
Nemzetközi kapcsolatok	335	1,6	414	1,3	749	1,4
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	44	0,2	4 101	12,9	4 145	7,8
Politika	81	0,4	411	1,3	492	0,9
<i>Összesen</i>	<i>21 216</i>	<i>100,0</i>	<i>31 806</i>	<i>100,0</i>	<i>53 022</i>	<i>100,0</i>

A közhasznú nonprofit szervezetek száma és aránya szervezeti forma szerint, 2003

Szervezeti forma	Közhasznú szervezetek		Kiemelkedően közhasznú szervezetek		Összes szervezet	
	száma	aránya, %	száma	aránya %	<i>szám</i>	<i>arány, %</i>
Alapítvány	13 160	66,5	1 661	8,4	<i>19 781</i>	<i>100,0</i>
Közalapítvány	821	57,2	459	32,0	<i>1 435</i>	<i>100,0</i>
Egyesület	9 194	34,8	1 376	5,2	<i>26 407</i>	<i>100,0</i>
Köztestület	183	37,2	30	6,1	<i>492</i>	<i>100,0</i>
Szakszervezet	166	14,1	20	1,7	<i>1 176</i>	<i>100,0</i>
Szakmai, munkáltatói szervezet	558	22,7	51	2,1	<i>2 458</i>	<i>100,0</i>
Közhasznú társaság	779	63,7	391	32,0	<i>1 223</i>	<i>100,0</i>
Nonprofit intézmény	9	18,0	6	12,0	<i>50</i>	<i>100,0</i>
<i>Összesen</i>	<i>24 870</i>	<i>46,9</i>	<i>3 994</i>	<i>7,5</i>	<i>53 022</i>	<i>100,0</i>

A nonprofit szervezetek száma aktivitásuk jellege szerint, 2003

Szervezeti forma	Tevékenységét aktívan végzi	A tevékenység csak fenntartásra korlátozódik	Csak névlegesen működik	Összesen
Alapítvány	17 918	1 497	366	<i>19 781</i>
Közalapítvány	1 300	105	30	<i>1 435</i>
Egyesület	24 582	1 424	401	<i>26 407</i>
Köztestület	486	5	1	<i>492</i>
Szakszervezet	1 096	71	9	<i>1 176</i>
Szakmai, munkáltatói szervezet	2 151	234	73	<i>2 458</i>
Közhasznú társaság	1 131	78	14	<i>1 223</i>
Nonprofit intézmény	50	–	–	<i>50</i>
<i>Összesen</i>	<i>48 714</i>	<i>3 414</i>	<i>894</i>	<i>53 022</i>

A nonprofit szervezetek száma működési jellemzők szerint, 2003

Szervezeti forma	Bevételei, kiadásai vannak	Pénzt gyűjt, nincs kiadása	Tartalékából él, csak kiadása van	Pénz nélkül működik	Összesen
Alapítvány	18 115	516	329	821	19 781
Közalapítvány	1 353	41	12	29	1 435
Egyesület	23 472	510	225	2 200	26 407
Köztestület	482	1	–	9	492
Szakszervezet	1 075	22	2	77	1 176
Szakmai, munkáltatói szervezet	2 094	55	29	280	2 458
Közhasznú társaság	1 205	–	13	5	1 223
Nonprofit intézmény	50	–	–	–	50
<i>Összesen</i>	47 846	1 145	610	3 421	53 022

A nonprofit szervezetek száma és bevételei bevétel nagyság szerint, 2003

Bevétel nagyság, ezer Ft	A szervezetek		A bevételek	
	száma	megoszlása, %	összege, millió Ft	megoszlása, %
– 50	8 046	15,2	92,6	0,0
51 – 500	15 927	30,0	3 720,2	0,5
501 – 5000	19 504	36,8	33 159,7	4,5
5001 – 50000	7 573	14,3	119 132,7	16,3
50001 –	1 972	3,7	574 948,4	78,7
<i>Összesen</i>	53 022	100,0	731 053,6	100,0

A nonprofit szervezetek bevételei források és szervezeti forma szerint, 2003

Szervezeti forma	<i>(millió Ft)</i>					Összesen
	Állami támogatás	Magán-	Alap-	Gazdálkodási	Egyéb	
	támogatás		tevékenység bevétele			
Alapítvány	57 645,8	55 466,8	22 901,4	19 599,0	1 656,4	157 269,4
Közalapítvány	62 177,3	7 582,5	2 451,3	5 179,8	104,5	77 495,4
Egyesület	47 374,1	22 085,4	48 324,9	30 578,9	1 417,1	149 780,4
Köztestület	5 128,7	1 013,5	9 509,1	726,0	16,8	16 394,1
Szakszervezet	928,4	2 162,8	6 016,3	1 651,2	28,8	10 787,5
Szakmai, munkáltatói szerv.	30 726,1	1 496,6	29 358,4	10 605,6	525,1	72 711,8
Közhasznú társaság	98 113,3	3 862,3	89 955,1	42 014,6	1 870,0	235 815,3
Nonprofit intézmény	6 870,3	1 447,7	2 224,4	234,9	22,4	10 799,7
<i>Összesen</i>	308 964,0	95 117,6	210 740,9	110 590,0	5 641,1	731 053,6

A nonprofit szervezetek száma településtípus és tevékenységcsoportok szerint, 2003

Tevékenységcsoport	Főváros	Megye- székhely	Többi város	Község	Összesen
Kultúra	1 825	1 249	1 535	1 101	5 710
Vallás	400	262	382	379	1 423
Sport	1 247	1 544	2 005	2 212	7 008
Szabadidő, hobbi	1 560	1 938	2 578	2 469	8 545
Oktatás	1 794	1 942	2 325	1 512	7 573
Kutatás	823	207	75	43	1 148
Egészségügy	917	740	583	178	2 418
Szociális ellátás	1 351	1 156	1 289	752	4 548
Polgárvédelem, tűzoltás	31	49	196	566	842
Környezetvédelem	271	278	387	310	1 246
Településfejlesztés	301	398	825	1 480	3 004
Gazdaságfejlesztés	269	265	283	198	1 015
Jogvédelem	215	137	134	196	682
Közbiztonság védelme	177	173	383	969	1 702
Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	336	296	104	36	772
Nemzetközi kapcsolatok	372	167	155	55	749
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	1 364	990	975	816	4 145
Politika	213	104	121	54	492
<i>Összesen</i>	<i>13 466</i>	<i>11 895</i>	<i>14 335</i>	<i>13 326</i>	<i>53 022</i>

**A foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek száma és aránya
tevékenységcsoportok szerint, 2003**

Tevékenységcsoport	Fizetett munkaerőt alkalmazó szervezetek		Főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottal (is) rendelkező szervezetek	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %
Kultúra	652	11,4	520	9,1
Vallás	147	10,3	112	7,9
Sport	673	9,6	457	6,5
Szabadidő, hobbi	1 405	16,4	1 114	13,0
Oktatás	632	8,3	504	6,7
Kutatás	211	18,4	166	14,5
Egészségügy	301	12,4	246	10,2
Szociális ellátás	741	16,3	572	12,6
Polgárvédelem, tűzoltás	60	7,1	54	6,4
Környezetvédelem	204	16,4	164	13,2
Településfejlesztés	456	15,2	378	12,6
Gazdaságfejlesztés	423	41,7	354	34,9
Jogvédelem	138	20,2	99	14,5
Közbiztonság védelme	53	3,1	37	2,2
Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	288	37,3	233	30,2
Nemzetközi kapcsolatok	103	13,8	81	10,8
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	1 198	28,9	901	21,7
Politika	25	5,1	11	2,2
<i>Összesen</i>	<i>7 710</i>	<i>14,5</i>	<i>6 003</i>	<i>11,3</i>

**A különböző tevékenységi területeken működő nonprofit szervezetek
bevételeinek megoszlása források szerint, 2003**

Bevételi forrás	Környezetvédő szervezetek	Nonprofit szektor átlaga
	%	
Normatív költségvetési támogatás	–	6,1
Nem normatív költségvetési támogatás	37,1	23,0
Személyi jövedelemadó 1%-a	1,0	0,9
Központi alapoktól kapott támogatás	8,6	5,0
Áfa-visszatérítésből származó bevétel	0,4	0,4
Normatív önkormányzati támogatás	–	0,6
Nem normatív önkormányzati támogatás	6,1	5,1
Átengedett iparüzési adó	0,1	0,1
Költségvetési intézménytől kapott támogatás	0,5	1,1
<i>Összes állami támogatás</i>	53,8	42,3
Vállalati támogatás	2,2	5,0
Lakossági támogatás	0,6	1,8
Külföldi támogatás	4,9	4,2
Támogatás nonprofit szervezetektől	0,4	2,0
<i>Összes magántámogatás</i>	8,1	13,0
Tagdíjbevétel magánszemélyektől	0,2	2,2
Tagdíjbevétel jogi személyektől	0,1	2,3
Alaptevékenység bevétele állami, önkormányzati szervektől	8,4	8,7
Alaptevékenység bevétele jogi és magánszemélyektől	6,6	15,6
<i>Alaptevékenység összes bevétele</i>	15,3	28,8
Kamatbevételek, kamatjóváírás	0,8	1,0
Pénzügyi műveletek bevétele	0,2	2,3
Vállalkozási bevétel	19,7	11,8
<i>Gazdálkodási tevékenység összes bevétele</i>	20,7	15,1
Hitel- és kölcsönfelvétel	2,1	0,8
Egyéb bevétel	0,0	0,0
<i>Összesen</i>	100,0	100,0

A nonprofit szervezetek összes bevétele tevékenységcsoportok és településtípus szerint, 2003

(millió Ft)

Tevékenységszoport	Főváros	Megyeszék- hely	Többi város	Község	Összesen
Kultúra	76 205,3	7 741,8	8 254,9	2 665,1	94 867,1
Vallás	3 009,6	2 334,4	1 205,7	764,0	7 313,7
Sport	15 656,9	9 574,6	10 048,8	4 013,0	39 293,3
Szabadidő, hobbi	22 999,1	7 480,1	6 384,2	8 401,0	45 264,4
Oktatás	53 482,8	19 008,6	11 289,2	8 782,0	92 562,6
Kutatás	16 844,4	2 822,2	988,5	267,9	20 923,0
Egészségügy	20 970,3	5 568,2	11 157,7	3 003,5	40 699,7
Szociális ellátás	37 546,9	10 756,2	9 631,5	6 058,5	63 993,1
Polgárvédelem, tűzoltás	455,3	147,3	1 228,4	460,5	2 291,5
Környezetvédelem	8 191,1	4 889,9	10 389,4	3 053,2	26 523,6
Településfejlesztés	12 867,9	36 389,3	13 595,9	8 823,4	71 676,5
Gazdaságfejlesztés	56 406,8	10 791,3	7 492,1	3 812,7	78 502,9
Jogvédelem	7 715,6	470,2	519,0	243,0	8 947,8
Közbiztonság védelme	2 333,6	484,3	513,5	363,5	3 694,9
Többcélú adományoztás, nonprofit szövetségek	23 624,5	3 360,3	725,4	146,5	27 856,7
Nemzetközi kapcsolatok	7 384,4	931,9	266,9	249,5	8 832,7
Szakmai, gazdasági érdekképviselet	79 899,4	10 837,5	3 068,9	1 831,7	95 637,5
Politika	2 066,7	46,2	15,2	44,5	2 172,6
<i>Összesen</i>	<i>447 660,6</i>	<i>133 634,3</i>	<i>96 775,2</i>	<i>52 983,5</i>	<i>731 053,6</i>

**A nonprofit szervezetek legfontosabb költségei és kiadásai
tevékenységcsoportok szerint, 2003**

(millió Ft)

Tevékenységcsoport	Vásárolt anyagok és szolgáltatások	Bérek, személyi kifizetések, társadalom- biztosítási járulék	Támogatási kiadások
Kultúra	29 578,0	16 262,6	33 723,3
Vallás	2 680,7	1 179,8	1 141,8
Sport	18 943,3	6 258,6	2 992,6
Szabadidő	23 803,6	10 396,4	1 187,8
Oktatás	28 775,6	21 784,6	26 875,5
Kutatás	7 517,6	6 147,0	2 419,2
Egészségügy	14 269,6	14 018,8	3 970,2
Szociális ellátás	14 723,5	18 394,7	16 930,7
Polgárvédelem, tűzoltás	722,4	751,9	116,2
Környezetvédelem	9 487,3	4 306,7	1 403,2
Településfejlesztés	28 405,1	25 297,1	6 131,1
Gazdaságfejlesztés	29 478,7	21 245,4	4 178,5
Jogvédelem	1 481,8	1 363,6	4 292,1
Közbiztonság védelme	1 028,5	487,7	1 265,9
Többcélú adományosztás, nonprofit szövetségek	11 088,8	5 928,4	5 620,2
Nemzetközi kapcsolatok	2 042,5	1 423,6	3 577,7
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	30 625,9	17 977,3	4 936,0
Politika	938,6	188,9	489,4
<i>Összesen</i>	<i>255 591,5</i>	<i>173 413,1</i>	<i>121 251,4</i>

**A különböző szervezeti formájú nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása
források szerint, 2003**

Szervezeti forma	Állami	Magán-	Alap-	Gazdálkodási	Egyéb	(%)
						Összesen
	támogatás		tevékenység bevétele			
Alapítvány	36,5	35,3	14,6	12,5	1,1	100,0
Közalapítvány	80,2	9,8	3,2	6,7	0,1	100,0
Egyesület	31,6	14,7	32,4	20,4	0,9	100,0
Köztestület	31,3	6,2	58,0	4,4	0,1	100,0
Szakszervezet	8,6	20,0	55,8	15,3	0,3	100,0
Szakmai, munkáltatói szervezet	42,2	2,1	40,4	14,6	0,7	100,0
Közhasznú társaság	41,7	1,6	38,1	17,8	0,8	100,0
Nonprofit intézmény	63,6	13,4	20,6	2,2	0,2	100,0
<i>Összesen</i>	<i>42,3</i>	<i>13,0</i>	<i>28,8</i>	<i>15,1</i>	<i>0,8</i>	<i>100,0</i>

A nonprofit szektor összes bevétele településtípus szerint, 2003

Településtípus	Millió Ft	Megoszlás, %	Egy szervezetre jutó bevétel, ezer Ft
Főváros	447 660,6	61,3	33 243
Megyeszékhely	133 634,3	18,3	11 234
Többi város	96 775,2	13,2	6 751
Község	52 983,5	7,2	3 976
<i>Összesen</i>	<i>731 053,6</i>	<i>100,0</i>	<i>13 787</i>

A nonprofit szektor külföldi támogatásból származó bevételei források szerint, 2003

Külföldi támogatás forrása	A támogatás		Ebben részesülő szervezetek	
	összege, millió Ft	megoszlása, %	száma	aránya, %
Külföldi állami szerv, intézmény	9 133,0	30,3	691	1,3
Külföldi vállalkozás, vállalat	1 634,8	5,4	409	0,8
Külföldi nonprofit szervezet, egyház	17 634,8	58,6	910	1,7
Külföldi magánszemély	1 709,0	5,7	1 245	2,3
<i>Összesen</i>	<i>30 111,6</i>	<i>100,0</i>	<i>2 926</i>	<i>5,5</i>

Az adományozó szervezetek száma és megoszlása, valamint az általuk kiosztott támogatások nagysága, 2003

Támogatási forma	A támogatást nyújtó szervezetek		A kiosztott támogatás	
	száma	aránya, %	összege, millió Ft	átlagos összege, ezer Ft
Pénzbeli támogatás, Lakosságnak	5 308	10,0	28 615,7	5 391
Szervezetnek	6 731	12,7	82 455,2	12 250
Együtt	10 586	20,0	111 070,9	10 492
Kiosztott összes támogatás, Lakosságnak	6 250	11,8	29 923,3	4 788
Szervezetnek	8 035	15,2	85 998,8	10 703
<i>Összesen</i>	<i>12 383</i>	<i>23,4</i>	<i>115 922,1</i>	<i>9 361</i>

A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak száma szervezeti forma szerint, 2003

Szervezeti forma	Főállású, teljes munkaidős	Főállású, részmunkaidős	Nem főállású	<i>Számított főállású</i>
	foglalkoztatottak száma			
Alapítvány	10 159	2 196	2 491	<i>11 506</i>
Közalapítvány	1 295	229	338	<i>1 443</i>
Egyesület	11 827	2 609	4 126	<i>13 544</i>
Köztestület	1 130	222	216	<i>1 263</i>
Szakszervezet	706	133	310	<i>804</i>
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	2 325	485	523	<i>2 620</i>
Közhasznú társaság	34 073	6 620	2 655	<i>37 648</i>
Nonprofit intézmény	1 787	271	545	<i>1 977</i>
<i>Összesen</i>	<i>63 302</i>	<i>12 765</i>	<i>11 204</i>	<i>70 805</i>

A nonprofit szervezetek alkalmazásában álló számított főállású foglalkoztatottak száma, egy foglalkoztató szervezetre jutó átlaga, bérköltsége és átlagkeresete településtípus szerint, 2003

Településtípus	Számított főállású foglalkoztatottak			
	száma	átlaga, fő	bérköltsége, millió Ft	egy főre jutó éves átlagbére, ezer Ft
Főváros	29 098	10,9	54 852,5	1 885,0
Megyeszékhely	19 466	10,5	25 085,0	1 288,6
Többi város	14 774	8,4	16 380,0	1 108,6
Község	7 467	5,1	8 906,8	1 192,8
<i>Összesen</i>	<i>70 805</i>	<i>9,1</i>	<i>105 224,3</i>	<i>1 486,1</i>

A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2003

Szervezeti forma	Önkéntes segítők				Egy főre jutó átlagos munkaóra	Számított önkéntesként foglalkoztatottak ^a	
	száma	megoszlása, %	Által az év során végzett munka becsült időtartamának			száma	becsült bérmegtakarítása, millió Ft
			összege, óra	megoszlása, %			
Alapítvány	90 335	22,6	7 173 348	21,1	79	3 449	5 124,9
Közalapítvány	5 563	1,4	389 076	1,1	69	187	277,9
Egyesület	282 247	70,6	24 678 972	72,4	87	11 865	17 631,4
Köztestület	1 891	0,5	159 072	0,5	84	76	113,6
Szakszervezet	7 356	1,8	535 680	1,6	72	258	382,7
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	11 885	3,0	1 046 868	3,1	88	503	747,9
Közhasznú társaság	587	0,1	68 856	0,2	117	33	49,2
Nonprofit intézmény	46	0,0	6 000	0,0	130	3	4,3
<i>Összesen</i>	<i>399 910</i>	<i>100,0</i>	<i>34 057 872</i>	<i>100,0</i>	<i>85</i>	<i>16 374</i>	<i>24 331,9</i>

^a A számított önkéntesként foglalkoztatottak száma az önkéntesek által az év során végzett munka becsült időtartamának és egy főállású alkalmazott órákban számított éves munkaidejének hányadosa. A becsült bérmegtakarítás pedig az előbbi mutató és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottnak fizetett éves átlagos munkabér (1 millió 486 ezer Ft) szorzata. Ezek a számított értékek kifejezik, hogy az önkéntesekkel a szervezetek hány főállású teljes munkaidős munkavállalót és mennyi munkabért váltanak ki.